

# Krigstilstanden under de fem okkupasjonsårene

To artikler av ambassadør Peter Anker

## Kriegsgefangenenlager

Camp des prisonniers

Datum: 23/9/41  
date

Kjære Ambassadør, Høytidlig takk for de 3 brevene jeg fikk idag. De må ikke minnes dem med å sende meg all dette. Her går livet sin stille gang. Under tiden spør jeg meg selv om jeg heller hadde vært andre steder; men jeg kommer alltid til samme resultat, at jeg formodentlig oppb. mest nytt, selv alt det å være her i vinterstiden, til for holdene blir slike at jeg på ny kan oppta et nytt, arbeid. Det ser det ut for meg; hvad andre mener vet jeg ikke; men jeg tror mine venner hjemme er glad ved å ha meg her, skal vi si "i reserve". Så nytt for tiden til å holde kropp og gjel i form. Mens jeg venter. Takk for all. Dine venligst, hils mine venner. Dine  
P. H. Ruge

Kriegsgefangenpost fra general Ruge til ambassadør Anker. I kortet reflekterer generalen over sin egen situasjon og over hvor han gjør mest nytte for seg, og kommer til at han, tross alt, gjør det som krigsfange

Til videre belysning av disse spørsmål vil jeg her søke å sammenfatte endel hovedpunkter vedrørende forsvarssjefens, general Ruges, holdning i juni 1940 og i de år som fulgte.

Da regjeringen som følge av tilbaketrekningen av våre alliertes styrker besluttet foreløbig å oppgi den militære kamp innenlands, men å fortsette krigføringen fra England, skrev general Ruge den 5. juni fra sitt hovedkvarter til statsråd Lie i Tromsø: «Den linje regjeringen har valgt er den jeg kom inn til Tromsø for å plædere. Jeg er altså helt enig med dere. Vi må fortsette som krigførende og vi må være optimister . . . » Regjeringen hadde først bestemt at Ruge skulle bli med til England, men beslutningen ble omgjort. Om sine egne motiver skrev han i samme brev til statsråd Lie: «Når jeg i tilfælde følger Hæren som krigsfange er det fordi jeg — etter moden overveielse — har fundet at jeg gjør mest nytte der. Dessuten byr det meg personlig imot å forlate Hæren enda en gang på dens ulykkesdag. Jeg gjorde det sørpå. Jeg kan ikke gjøre det en gang til . . . » Det er også grunn til å tro at de andre offiserer i hovedkvarteret gikk sterkt inn for at Ruge måtte bli i Norge. I sin siste dagsordre til hæren uttalte general Ruge få dager senere bl.a.: «Men krigen fortsetter på andre fronter.»

Efter å ha ledet den improviserte norske forsvarskamp i to måneder, måtte det bli en særlig tung oppgave for general Ruge å bli den som skulle dimittene soldatene, treffe avtaler med fienden om nedleggelse av våpnene og andre militære spørsmål, vurdere og ta avgjørelser om de spesielt vanskelige og ømtålige problemer som meldte seg i forbindelse med de to nordligste fylker — en fjerdedel av landet — som ennå ikke var okkupert, de små vaktstyrker som var blitt stående i Ost-Finnmark osv. Under sine overveielser og disposisjoner i denne vanskelige

overgangstid hadde Ruge til alt hell særlig verdifull hjelp av slike dyktige og ansvarsbevisste offiserer som oberst Hansson, oberstløytnant Roscher-Nielsen, major Lindbäck-Larsen o. a. Betegnende nok kom alle disse tre innenfor i tysk fangenskap — den sistnevnte endog som politisk fange i nesten 4½ år, den eneste høyere norske offiser som led en slik skjebne. Bare dette forteller noe om betydningen av hans innsats.

Hvordan Ruge selv betraktet den såkalte kapitulasjonsavtale fremgår av hans brev til legasjonen i Stockholm av 12/6, hvor han omtaler den som «Overenskomst om nedleggelse av våpnene». I brev til Administrasjonsrådet av 23.6 uttalte han bl.a.: «Jeg avsløt idet jeg gjorde oppmerksom på at Norge og Tyskland fremdeles er i krig.»

Da han hadde nektet å avgi æresord, ble han foreløbig internert på Grini, fra juli til oktober 1940. Under oppholdet der ga han oberst Hansson og major Helset fullmakt til å «foreta militære vurderinger» under okkupasjonen. Det ble utgangspunktet for den senere Milorg. Senhøstes 1940 ble han anbragt på festningen Königstein i Sachsen hvor han ble henimot to år sammen med andre generaler, de fleste franske. Allerede tidlig må han her ha begynt å uttenke en plan om på hemmelig og betryggende måte å komme i forbindelse med London. Anledningen bød seg sommeren 1941 da en medfange, en fransk general, skulle hjemsendes på grunn av sykdom. Ruge påla ham å kontakte undertegnede for å overbringe et muntlig budskap beregnet på kongen og regjeringen. Under to dagers samvær med den syke franske general fikk jeg så muntlig og meget omhyggelig overbragt Ruges budskap og notert det ned på norsk. Det begynte med at Ruge nå som før var overbevist om de alliertes seier, men antok at krigen ennå ville vare lenge. Han ønsket å motta råd, vink og direktiver fra London. Budskapet ble bragt

videre på sikker måte og svar innløp en måned senere og ble sendt Ruge bl.a. ved benyttelse av kodeord som var avtalt gjennom den franske general. Fra da av og til krigens slutt formidlet jeg talrike budskap og hilsener mellom general Ruge og kongen, kronprinsfamilien og regjeringen. Som en rød tråd gjennom hans brev gikk hans optimisme, ukuelige tro på den endelige seier, og viljen til å holde seg i form, fysisk og åndelig.

og gjennom hans faste holdning under det årelange fangenskap i Tyskland, gikk det en eneste strak linje. Han var aldri i tvil om Norges stilling i krigen. Overfor fienden og dens representanter inntok han den korrekte, men kjølig reserverte holdning. Hans selvpoppfrende pliktetro og utholdenhet, hans ukuelige optimisme og lojalitet overfor land og folk fortjener å minnes med respekt og takknemlighet.

Det er en selvfølge at historien — den gamle og den nyere — aldri kan læses fast, men må stå åpen for forskning med sikte på å finne frem nye fakta, nyanser eller synspunkter. Men det påhviler

likesom hans omtanke for andre norske fanger. I januar 1943 minnet han om «vår siste samtale i Tromsø» og konkluderte: «Vi gamle skiløpere vet at det er de siste kilometrene som er de lengste. Jeg skal holde ut til målet.» Han skrev også — med tanke på nyhetene fra det okkuperte Norge: «Vi har grunn til å være stolte av vår ungdom.» I hele denne tiden hadde jeg anledning til å lese rapportene fra Den Internasjonale Røde-Kors-komité's delegerte i Tyskland — alle sveitsiske leger — om deres inspeksjonsbesøk bl.a. på Königstein. I januar 1942 ble jeg oppsøkt av en av disse Røde-Kors-delegerte som en måned før hadde besøkt Königstein, hvor han hadde talt både med general Ruge og med den tyske leirkommandant. Denne hadde uttrykt sin store respekt for den norske general, men samtidig sin beklagelse over at han ikke ville anslå en kameratslig tone overfor tyskerne, slik som mange franske generaler gjorde. Ruge avviste konsekvent alle tilbud om små lettelsener, såsom et ukentlig kinobesøk utenfor leiren mot å avgi æresord. Jeg bemerket at dette kanskje hang sammen med forskjellen mellom Norges og Frankrikes situasjon, siden Frankrike jo hadde avsluttet våpenstillstand. Røde-Kors-representanten erklærte seg enig i dette. I februar 1942 avla den svenske militærattaché i Berlin besøk på Königstein og han ga i sin rapport en lignende beskrivelse av general Ruges holdning som Røde-Kors-representanten hadde gitt. I desember 1942 ble general Ruge og noen av de franske generaler som ble betegnet som «les durs» (de harde) flyttet fra Königstein til et fort ved Thorn i Polen. I sitt første brev derfra bemerket Ruge ironisk: «Leiren er for generaler som man åpenbart vil beholde for enhver pris — så man burde vel føle seg smigret . . . » En representant for Det internasjonale Røde Kors, som jeg en tid senere møtte i Genève, betegnet Thorn som «leiren for de gjenstridige» og tilføyet: «Og det er en kjent sak at general Ruge hører til denne kategori.»

Dette er bare noen små glimt fra general Ruges fem-årlige fangenskap. Fra hans ord i hovedkvarteret i Målselvdalen i juni 1940 via hans initiativ på Grini

historieforskerne et stort ansvar: Streng objektivitet og saklighet. Forhastede, lettvinne eller tendensiøse konklusjoner som kan friste til sensasjonspregede overskrifter bør unngås. En særlig stor varssomhet må kunne ventes når det gjelder vår nyeste historie.

Nytt nr. av  
**KUNST  
OG**

587